

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 327

Taksonomia 22

**Klasyfikacja i analiza danych –
teoria i zastosowania**

Redaktorzy naukowci

Krzysztof Jajuga, Marek Walesiak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Tytuł dofinansowany ze środków Narodowego Banku Polskiego

oraz ze środków Sekcji Klasyfikacji i Analizy Danych PTS

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)

ISSN 1505-9332 (Taksonomia)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Eugeniusz Gatnar , Balance of payments statistics and external competitiveness of Poland.....	15
Andrzej Sokolowski, Magdalena Czaja , Efektywność metody k -średnich w zależności od separowalności grup.....	23
Barbara Pawelek, Józef Pocięcha, Adam Sagan , Wielosektorowa analiza ukrytych przejść w modelowaniu zagrożenia upadłością polskich przedsiębiorstw	30
Elżbieta Gołata , Zróżnicowanie procesu starzenia i struktur demograficznych w Poznaniu i aglomeracji poznańskiej na tle wybranych dużych miast Polski w latach 2002-2011.....	39
Aleksandra Łuczak, Feliks Wysocki , Ustalanie systemu wag dla cech w zagadnieniach porządkowania liniowego obiektów	49
Marek Walesiak , Wzmacnianie skali pomiaru dla danych porządkowych w statystycznej analizie wielowymiarowej	60
Paweł Lula , Identyfikacja słów i fraz kluczowych w tekstach polskojęzycznych za pomocą algorytmu <i>RAKE</i>	69
Mariusz Kubus , Propozycja modyfikacji metody złagodzonego LASSO.....	77
Andrzej Bąk, Tomasz Bartłomowicz , Wielomianowe modele logitowe wyborów dyskretnych i ich implementacja w pakiecie <i>DiscreteChoice</i> programu R.....	85
Justyna Brzezińska , Wykorzystanie modeli logarytmiczno-liniowych do analizy bezrobocia w Polsce w latach 2004-2012.....	95
Andrzej Bąk, Marcin Pelka, Aneta Rybicka , Zastosowanie pakietu <i>dcMNM</i> programu R w badaniach preferencji konsumentów wódki	104
Barbara Batóg, Jacek Batóg , Analiza stabilności klasyfikacji polskich województw według sektorowej wydajności pracy w latach 2002-2010	113
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl , Klasyfikacja europejskiej przestrzeni regionalnej ze względu na filary inteligentnego rozwoju z wykorzystaniem referencyjnego systemu granicznego.....	121
Kamila Migdał-Najman, Krzysztof Najman , Formalna ocena jakości odwzorowania struktury grupowej na mapie Kohonena	131
Kamila Migdał-Najman, Krzysztof Najman , Graficzna ocena jakości odwzorowania struktury grupowej na mapie Kohonena	139
Beata Basiura, Anna Czapkiewicz , Badanie jakości klasyfikacji szeregów czasowych	148
Michał Trzęsiok , Wybrane metody identyfikacji obserwacji oddalonych.....	157

Grażyna Dehnel, Tomasz Klimanek , Taksonomiczne aspekty estymacji pośredniej uwzględniającej autokorelację przestrzenną w statystyce gospodarczej.....	167
Michał Bernard Pietrzak, Justyna Wilk , Odległość ekonomiczna w modelowaniu zjawisk przestrzennych z wykorzystaniem modelu grawitacji.....	177
Maciej Beręsewicz , Próba zastosowania różnych miar odległości w uogólnionym estymatorze Petersena	186
Marcin Szymkowiak, Tomasz Józefowski , Konstrukcja i praktyczne wykorzystanie estymatorów typu SPREE na przykładzie dwuwymiarowych tabel kontyngencji	195
Marcin Pelka , Klasyfikacja pojęciowa danych symbolicznych w podejściu wielomodelowym	202
Małgorzata Machowska-Szewczyk , Ocena klas w rozmytej klasyfikacji obiektów symbolicznych.....	210
Justyna Wilk , Problem wyboru liczby klas w taksonomicznej analizie danych symbolicznych.....	220
Andrzej Dudek , Metody analizy skupień w klasyfikacji markerów map Google	229
Ewa Roszkowska , Ocena ofert negocjacyjnych w słabo ustrukturyzowanych problemach negocjacyjnych z wykorzystaniem rozmytej procedury SAW	237
Marcin Szymkowiak, Marek Witkowski , Zastosowanie analizy korespondencji do badania kondycji finansowej banków spółdzielczych.....	248
Bartłomiej Jefmański , Budowa rozmytych indeksów satysfakcji klientów z zastosowaniem programu R.....	257
Karolina Bartos , Odkrywanie wzorców zachowań konsumentów za pomocą analizy koszykowej danych transakcyjnych	266
Joanna Trzęsiok , Taksonomiczna analiza krajów pod względem dzietności kobiet oraz innych czynników demograficznych	275
Beata Bal-Domańska , Próba identyfikacji większych skupisk regionalnych oraz ich konwergencja.....	285
Beata Bieszk-Stolorz, Iwona Markowicz , Wpływ zasiłku na proces poszukiwania pracy	294
Marta Dziechciarz-Duda, Klaudia Przybysz , Wykształcenie a potrzeby rynku pracy. Klasyfikacja absolwentów wyższych uczelni.....	303
Tomasz Klimanek , Problem pomiaru procesu dezagrarnizacji wsi polskiej w świetle wielowymiarowych metod statystycznych.....	313
Małgorzata Sej-Kolasa, Mirosława Sztemberg-Lewandowska , Wybrane metody analizy danych wzdluznych.....	321
Artur Zaborski , Zastosowanie miar odległości dla danych porządkowych do agregacji preferencji indywidualnych	330
Mariola Chrzanowska, Nina Drejerska, Iwona Pomianek , Zastosowanie analizy korespondencji do badania sytuacji mieszkańców strefy podmiejskiej Warszawy na rynku pracy.....	338

Katarzyna Wawrzyniak , Klasyfikacja województw według stopnia realizacji priorytetów Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015 z wykorzystaniem wartości centrum wierszowego	346
---	-----

Summaries

Eugeniusz Gatnar , Statystyka bilansu płatniczego a konkurencyjność gospodarki Polski	22
Andrzej Sokółowski, Magdalena Czaja , Cluster separability and the effectiveness of k -means method	29
Barbara Pawelek, Józef Pocięcha, Adam Sagan , Multisectoral analysis of latent transitions in bankruptcy prediction models.....	38
Elżbieta Golata , Differences in the process of aging and demographic structures in Poznań and the agglomeration compared to selected Polish cities in the years 2002-2011	48
Aleksandra Łuczak, Feliks Wysocki , Determination of weights for features in problems of linear ordering of objects	59
Marek Walesiak , Reinforcing measurement scale for ordinal data in multivariate statistical analysis	68
Paweł Lula , Automatic identification of keywords and keyphrases in documents written in Polish.....	76
Mariusz Kubus , The proposition of modification of the relaxed LASSO method.....	84
Andrzej Bąk, Tomasz Bartłomowicz , Microeconomic multinomial logit models and their implementation in the <code>DiscreteChoice</code> R package .	94
Justyna Brzezińska , The analysis of unemployment data in Poland in 2004-2012 with application of log-linear models	103
Andrzej Bąk, Marcin Pelka, Aneta Rybicka , Application of the MMLM package of R software for vodka consumers preference analysis.....	112
Barbara Batóg, Jacek Batóg , Analysis of the stability of classification of Polish voivodeships in 2002-2010 according to the sectoral labour productivity	120
Małgorzata Markowska, Danuta Strahl , Classification of the European regional space in terms of smart growth pillars using the reference limit system.....	130
Kamila Migdał Najman, Krzysztof Najman , Formal quality assessment of group structure mapping on the Kohonen's map	138
Kamila Migdał Najman, Krzysztof Najman , Graphical quality assessment of group structure mapping on the Kohonen's map	147
Beata Basiura, Anna Czapkiewicz , Validation of time series clustering	156
Michał Trzęsiok , Selected methods for outlier detection.....	166

Grażyna Dehnel, Tomasz Klimanek , Taxonomic aspects of indirect estimation accounting for spatial correlation in enterprise statistics	176
Michał Bernard Pietrzak, Justyna Wilk , Economic distance in modeling spatial phenomena with the application of gravity model.....	185
Maciej Beręsewicz , An attempt to use different distance measures in the Generalized Petersen estimator	194
Marcin Szymkowiak, Tomasz Józefowski , Construction and practical using of SPREE estimators for two-dimensional contingency tables.....	201
Marcin Pelka , The ensemble conceptual clustering for symbolic data.....	209
Małgorzata Machowska-Szewczyk , Evaluation of clusters obtained by fuzzy classification methods for symbolic objects.....	219
Justyna Wilk , Problem of determining the number of clusters in taxonomic analysis of symbolic data	228
Andrzej Dudek , Clustering techniques for Google maps markers.....	236
Ewa Roszkowska , The evaluation of negotiation offers in ill structure negotiation problems with the application of fuzzy SAW procedure	247
Marcin Szymkowiak, Marek Witkowski , The use of correspondence analysis in analysing the financial situation of cooperative banks.....	256
Bartłomiej Jefmański , The construction of fuzzy customer satisfaction indexes using R program.....	265
Karolina Bartos , Discovering patterns of consumer behaviour by market basket analysis of the transactional data.....	274
Joanna Trzęsiok , Cluster analysis of countries with respect to fertility rate and other demographic factors	284
Beata Bal-Domańska , An attempt to identify major regional clusters and their convergence	293
Beata Bieszk-Stolorz, Iwona Markowicz , The influence of benefit on the job finding process	302
Marta Dziechciarz-Duda, Klaudia Przybysz , Education and labor market needs. Classification of university graduates	312
Tomasz Klimanek , The problem of measuring deagrarianisation process in rural areas in Poland using multivariate statistical methods.....	320
Małgorzata Sej-Kolasa, Mirosława Sztemberg-Lewandowska , Selected methods for an analysis of longitudinal data.....	329
Artur Zaborski , The application of distance measures for ordinal data for aggregation individual preferences	337
Mariola Chrzanowska, Nina Drejerska, Iwona Pomianek , Application of correspondence analysis to examine the situation of the inhabitants of Warsaw suburban area in the labour market	345
Katarzyna Wawrzyniak , Classification of voivodeships according to the level of the realization of priorities of <i>the National Development Strategy 2007-2015</i> with using the values of centroid of the rows	355

Marcin Pełka

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

KLASYFIKACJA POJĘCIOWA DANYCH SYMBOLICZNYCH W PODEJŚCIU WIELOMODELOWYM

Streszczenie: Celem artykułu jest zaproponowanie nowego podejścia w klasyfikacji wielomodelowej danych symbolicznych z wykorzystaniem klasyfikacji pojęciowej jako klasyfikatora bazowego. W artykule przedstawiono podstawowe pojęcia z zakresu analizy danych symbolicznych, podejścia wielomodelowego oraz klasyfikacji pojęciowej. W części empirycznej omówiono wyniki badań symulacyjnych dla sztucznych i rzeczywistych zbiorów danych.

Słowa kluczowe: analiza danych symbolicznych, klasyfikacja wielomodelowa, klasyfikacja pojęciowa.

1. Wstęp

Obiekty symboliczne, w odróżnieniu od obiektów w ujęciu klasycznym, mogą być opisywane przez wiele różnych typów zmiennych. Oprócz zmiennych w ujęciu klasycznym (metrycznych lub niometrycznych) mogą być opisywane przez zmienne interwałowe, zmienne wielowariantowe i zmienne wielowariantowe z wagami, a także zmienne strukturalne [zob. np. Bock, Diday (red.) 2000, s. 2-3]. Pozwala to na dokładniejszy opis obiektów, ale utrudnia analizę skupień.

Podejście wielomodelowe było dotychczas z powodzeniem stosowane w zagadnieniach dyskryminacyjnych i regresyjnych [zob. np. Gatnar 2008]. Niemniej idea podejścia wielomodelowego, tj. łączenia wyników wielu modeli, może być z powodzeniem zastosowana także w zagadnieniu klasyfikacji danych symbolicznych. Podejście wielomodelowe w klasyfikacji to nic innego jak łączenie (czyli agregacja) wielu klasyfikacji (modeli) bazowych w jedną klasyfikację złożoną [por. Fred, Jain 2005].

Celem artykułu jest zaproponowanie nowego podejścia w klasyfikacji wielomodelowej danych symbolicznych, która wykorzystuje klasyfikację pojęciową dla tego typu danych jako klasyfikator bazowy. W części empirycznej przedstawiono wyniki badań symulacyjnych, w których zastosowano rzeczywiste i sztuczne zbiory danych symbolicznych.

2. Dane symboliczne w zagadnieniu klasyfikacji

Obiekty symboliczne mogą być opisywane zmiennymi symbolicznymi różnego typu [Bock, Diday (red.) 2000, s. 2-3; Billard, Diday 2006, s. 7-30; Dudek 2013, s. 35-36]. W tabeli 1 zawarto najważniejsze typy zmiennych symbolicznych wraz z przykładami.

Tabela 1. Przykładowe zmienne symboliczne wraz z realizacjami

Zmienna	Realizacje	Typ zmiennej symbolicznej
Preferowana cena samochodu (w zł)	<27000, 42000>; <35000, 50000> <20000, 30000>; <25000, 37000>	interwałowa (przedziały nierozłączne)
Rozważana pojemność silnika (w cm ³)	<1000, 1200>; <1300, 1400> <1500, 1800>; <1900, 2200>	interwałowa (przedziały rozłączne)
Wybrany kolor	{niebieski, czerwony, żółty} {zielony, czarny, szary, biały}	wielowariantowa
Preferowana marka samochodu	{Toyota (0,3); Volvo (0,7)} {Audi (0,6); Skoda (0,4)} {VW (1,0)}	wielowariantowa z wagami

Źródło: opracowanie własne.

Szerzej o zmiennych symbolicznych, obiektach symbolicznych oraz o różnicach pomiędzy danymi klasycznymi a symbolicznymi piszą m.in.: Dudek [2013, s. 42-43], Bock, Diday (red.) [2000, s. 2-8, 24-53], Billard, Diday [2006, s. 7-66], Noirhomme-Fraiture, Brito [2011], Diday, Noirhomme-Fraiture [2008, s. 3-30].

3. Klasyfikacja pojęciowa w podejściu wielomodelowym

W analizie danych symbolicznych w podejściu wielomodelowym w analizie skupień wyróżnia się dwa rozwiązania [por. Pełka 2012; de Carvalho i in. 2012; Fred, Jain 2005]:

1. łączenie wielu macierzy odległości – każda z nich postrzegana jest jako osobny punkt widzenia na zbiór danych,
2. łączenie wyników wielu klasyfikacji bazowych.

Wśród technik łączenia wyników klasyfikacji bazowych stosuje się różnorodne rozwiązania [por. Gathemi i in. 2009; Pełka 2012] – m.in. bazujące na hipergrafach, macierzy współwystąpień czy miarach informacyjnych. W metodach łączenia wielu klasyfikacji bazowych zwykle stosuje się metody iteracyjno-optymalizacyjne i hierarchiczne jako klasyfikatory bazowe dla danych klasycznych i danych symbolicznych [zob. np. Pełka 2012; Fred, Jain 2005].

Jednak klasyfikatorem bazowym w analizie danych symbolicznych mogą być także metody klasyfikacji pojęciowej. „Pojęcie jest poznawczą reprezentacją skończonej liczby wspólnych cech, które w jednakowym stopniu przysługują wszystkim

kim reprezentantom (desygnatom) danej klasy” [cyt. za: Gatnar 1998, s. 71]. Oznacza to, że w przeciwieństwie do tradycyjnych metod klasyfikacji, gdzie postuluje się, by obiekty w jednej klasie były jak najbardziej podobne, a obiekty z różnych klas jak najmniej podobne. W klasyfikacji pojęciowej obiekty w tej samej klasie mają pewne wspólne cechy.

Wynikiem klasyfikacji pojęciowej są zwykle [por. np. Gatnar 1998]:

- etykiety klas,
- pojęcia reprezentujące klasy,
- reguły przynależności obiektów do klas.

Przykładem wyniku klasyfikacji pojęciowej może być wynik działania algorytmu COBWEB, zaprezentowany przez Gatnara [1998, s. 115-118], gdzie klasyfikacji poddano pięć obiektów opisanych pięcioma zmiennymi (są to uogólnienia typów wyborców) – zob. tabela 2.

Tabela 2. Wynik klasyfikacji otrzymany za pomocą algorytmu COBWEB

Klasa	Zamieszkanie	Wykształcenie	Dochody	Partia
1	miasto	wyższe	wysokie	UW
2	miasto	wyższe	wysokie	SLD
3	miasto	średnie	przeciętne	ZChN
4	wieś	średnie	niskie, zasiłek	PSL, KPN

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Gatnar 1998, s. 117-118].

W części empirycznej zastosowano metodę hierarchiczną/piramid P. Brito. W podejściu zaproponowanym przez E. Didaya i P. Brito [1989] każda klasa odpowiada opisującemu ją syntetycznemu obiektowi symbolicznemu (pojęciu). Jest to metoda klasyfikacji pojęciowej, która może być zastosowana do tworzenia klasyfikacji nierozłącznych (metoda piramid) lub rozłącznych (metoda hierarchiczna).

Konstrukcja dendrogramu klas w pierwszym kroku, podobnie jak w tradycyjnych hierarchicznych metodach aglomeracyjnych, zakłada, że poszczególne obiekty symboliczne tworzą klasy jednoelementowe. W następnych krokach spośród obiektów (klas) poszukuje się takich par P_i oraz P_j , aby klasa powstała w wyniku ich połączenia (P_i) była kompletna, a spośród nich wybiera się to połączenie, dla którego współczynnik uogólnienia jest najmniejszy [Dudek 2013, s. 77-78]:

$$G(P_i) = \prod_{k=1}^m \frac{\mu(AS_{ik})}{\mu(AS_{\max k})}, \quad (1)$$

gdzie: AS_{\max} – syntetyczny obiekt symboliczny odpowiadający zbiorowi danych \mathbf{E} ,
 $\mu(\cdot)$ – długość przedziału dla zmiennych symbolicznych interwałowych,
 liczebność zbioru dla zmiennych symbolicznych wielowariantowych,

- E** – zbiór danych symbolicznych poddawany klasyfikacji,
 $AS_{t,k}$ – syntetyczny obiekt symboliczny opisujący t -tą klasę (powstałą z połączenia obiektów P_i oraz P_j) w dendrogramie (piramidzie) k ,
 $AS_{\max k}$ – najbardziej ogólny obiekt symboliczny opisujący dany dendrogram (piramidę) klas.

Współczynnik uogólnienia określony wzorem 1 oznacza stopień „podobieństwa” obiektów połączonych w klasę, tj. im mniejsza jest jego wartość (lub przyrost wartości), tym bardziej „podobne” obiekty zostaną połączone w jedną klasę. Oznacza to, że pojęcie opisujące taką klasę obejmować będzie tylko te obiekty, które się w niej znajdują, i nie obejmie innych obiektów spoza klasy.

Wynikiem klasyfikacji z wykorzystaniem metody hierarchicznej P. Brito jest dendrogram klas, pojęcia reprezentujące klasy oraz etykiety klas.

Zastosowanie klasyfikacji pojęciowej w podejściu wielomodelowym dla danych symbolicznych wymaga rozwiązania problematyki agregacji (łączenia) wyników klasyfikacji bazowych. W niniejszym artykule do łączenia wyników klasyfikacji pojęciowej obiektów symbolicznych proponuje się wykorzystanie macierzy współwystąpień.

Macierz współwystąpień jest wynikiem łączenia wielu wyników klasyfikacji (modeli bazowych). Wiele różnorodnych wyników klasyfikacji pojęciowej można otrzymać m.in. przez zastosowanie jednej metody klasyfikacji, ale z różnymi parametrami, wykorzystanie podzbiorów obiektów lub wykorzystanie różnych metod klasyfikacji.

Współwystępowanie pary obiektów w tych samych klasach (grupach) stanowi wskazówkę istnienia związku między nimi. Elementy macierzy współwystąpień, która ma wymiary $n \times n$, są zdefiniowane w następujący sposób [por. np. Fred, Jain 2005, s. 44]:

$$C(i, j) = \frac{n_{ij}}{N}, \quad (2)$$

gdzie: i, j – numery obiektów,

n_{ij} – wskazuje, ile razy obiekty o numerach i -tym oraz j -tym znajdują się we wszystkich N klasyfikacjach bazowych,

N – liczba klasyfikacji bazowych.

Ostateczną klasyfikację otrzymuje się przez zastosowanie macierzy współwystąpień jako macierzy danych w dowolnej metodzie klasyfikacji (np. iteracyjno-optymalizacyjnej) [por. Fred i Jain 2005]. Liczbę klas w tym przypadku ustala się, podobnie jak w klasyfikacji z wykorzystaniem jednej metody, z zastosowaniem indeksów jakości klasyfikacji. Fred oraz Jain dodatkowo dla klasyfikacji hierarchicznej proponują zastosowanie kryterium najdłuższego wiązania (*lifetime value*) [zob. Fred, Jain 2005, s. 46-47].

Algorytm klasyfikacji wielomodelowej danych symbolicznych z wykorzystaniem metody hierarchicznej P. Brito jako klasyfikatora bazowego oraz łączeniem wyników z zastosowaniem macierzy współwystąpień przedstawia się następująco:

1. Uzyskanie S różnych klasyfikacji bazowych na podstawie zbioru danych E (np. przez zastosowanie metody hierarchicznej P. Brito z różnymi parametrami czy wykorzystanie podzbiorów obiektów).

2. Utworzenie na podstawie S różnych klasyfikacji bazowych macierzy współwystąpień zgodnie ze wzorem 2.

3. Zastosowanie macierzy współwystąpień jako macierzy danych w metodzie k -średnich lub *pam*.

4. Otrzymanie ostatecznej klasyfikacji przez zastosowanie indeksów jakości klasyfikacji.

Wynikiem zastosowania tego algorytmu będzie nowa zagregowana klasyfikacja bazująca na metodzie hierarchicznej P. Brito. Klasyfikacja wynikowa w tym przypadku nie będzie już klasyfikacją pojęciową.

4. Badania symulacyjne

Na potrzeby badań symulacyjnych przygotowano w programie R trzy zbiory danych o znanej strukturze klas. Zbiór wygenerowano z wykorzystaniem pakietu *mlbench* (funkcje *mlbench.cuboids*, *mlbench.smiley* oraz *mlbench.cassini*). W celu otrzymania danych symbolicznych interwałowych z wykorzystaniem pakietu *mlbench* otrzymane dane traktowane są jako środki zmiennej symbolicznej interwałowej. Rozstęp jest dobierany w taki sposób, aby zachować oryginalny kształt danych. Najczęściej jest on dobierany losowo z przedziału $[0, 1]$.

Dodatkowo w badaniach wykorzystano dwa rzeczywiste zbiory danych. Pierwszym jest zbiór danych przygotowany przez M. Ichino (oleje i tłuszcze). Zbiór ten opisują cztery zmienne symboliczne interwałowe charakteryzujące wybrane własności fizyczne i chemiczne ośmiu kwasów tłuszczowych – sezamowego, lnianego, pachnotki, bawełnianego, kameliowego, oliwy z oliwek, smalcu wieprzowego i wołowego [zob. Ichino 1988].

Drugi zbiór danych dotyczy 28 marek samochodów osobowych (obiektów symbolicznych drugiego rzędu) różnych marek opisywanych przez dziesięć zmiennych symbolicznych interwałowych [por. Pełka 2013] – cena, długość samochodu, rozstaw osi, szerokość samochodu, wysokość pojazdu, moc silnika, prędkość maksymalna, przyspieszenie, zużycie paliwa, pojemność bagażnika.

Dla każdego ze zbiorów danych wykorzystano 20 symulacji i obliczono średnią wartość skorygowanego indeksu Randa (M_R) dla klasyfikacji wielomodelowej oraz pojedynczej klasyfikacji z wykorzystaniem metody k -medoidów (*pam*), w której zastosowano nieznormalizowaną odległość Ichino-Yaguchiego (U_2). Porównanie wyników klasyfikacji dla sztucznych i rzeczywistych zbiorów danych zawarto w tab. 3.

Tabela 3. Wyniki symulacji dla rzeczywistych i sztucznych zbiorów danych

Zbiór danych	Porównywany element	PAM	Klasyfikacja wielomodelowa
Cuboids	- rozważane podziały	[2; 20]	–
	- modele bazowe	–	[2; 20] + 20 losowych z przedziału [21; 200]
	- ostateczna liczba klas	2	5
	- M_R	0,2338	0,8525
Smiley	- rozważane podziały	[2; 20]	–
	- modele bazowe	–	[2; 20] + 50 losowych z przedziału [21; 200]
	- ostateczna liczba klas	5	4
	- M_R	0,7861	1,000
Cassini	- rozważane podziały	[2; 20]	–
	- modele bazowe	–	[2; 20] + 50 losowych z przedziału [21; 200]
	- ostateczna liczba klas	2	3
	- M_R	0,5150	0,9876
Ichino	- rozważane podziały	[2; 8]	–
	- modele bazowe	–	[2; 8]
	- ostateczna liczba klas	2	2
	- M_R	1,000	1,000
Samochody	- rozważane podziały	[2; 28]	–
	- modele bazowe	–	[2; 28]
	- ostateczna liczba klas	2	3
	- M_R	0,9873	1,000

„–” nie dotyczy.

Źródło: obliczenia własne z wykorzystaniem programu R.

W przypadku sztucznych zbiorów danych o nietypowej strukturze klas (tj. cuboids, simely i cassini) podejście wielomodelowe osiąga znacznie lepsze wyniki niż w przypadku pojedynczej klasyfikacji z zastosowaniem metody k -medoidów (PAM). W przypadku rzeczywistych zbiorów danych (tj. samochodów i zbioru Ichino), które mają łatwą do odkrycia strukturę klas, zarówno klasyfikacja wielomodelowa, jak i metoda k -medoidów osiągają identyczne (albo prawie identyczne) wyniki.

Oznacza to, że w przypadku zbiorów danych o nietypowych strukturach klas oraz zbiorach danych o dużej liczbie obiektów podejście wielomodelowe z zastosowaniem klasyfikacji pojęciowej jest o wiele bardziej skutecznym narzędziem niż pojedyncze metody klasyfikacji. W przypadku zbiorów danych o niezbyt skomplikowanych strukturach klas zarówno podejście wielomodelowe, jak i pojedyncze metody klasyfikacji osiągają podobne wyniki. Należy jednakże dodać, że podejście wielomodelowe nie wymaga w tym przypadku znacznie większych nakładów obliczeniowych, niż pojedyncza metoda klasyfikacji.

5. Podsumowanie

Podejście wielomodelowe danych symbolicznych, bazujące na macierzy współwystąpień oraz klasyfikacji pojęciowej jako klasyfikatorze bazowym, może zostać z powodzeniem zastosowane w analizie danych symbolicznych różnych typów.

Klasyfikacja wielomodelowa okazała się bardziej skutecznym i użytecznym narzędziem analizy danych w przypadku sztucznych zbiorów danych przy uwzględnieniu wartości średniego skorygowanego indeksu Randa. W przypadku rzeczywistych zbiorów danych osiągnęła ona podobne wyniki jak pojedyncza metoda klasyfikacji k -medoidów (por. tab. 3).

W artykule zaproponowano łączenie wyników klasyfikacji pojęciowej z zastosowaniem macierzy współwystąpień. Ostateczne wyniki klasyfikacji zagregowanej nie są w tym przypadku pojęciami.

Celem przyszłych badań powinno stać się poszukiwanie metod łączenia (agregacji) wyników klasyfikacji pojęciowej w taki sposób, aby wyniki klasyfikacji zagregowanej były także pojęciami. Odrębnym zagadnieniem będzie łączenie innych elementów z bazowych klasyfikacji pojęciowych – np. reguł klasyfikacji.

Literatura

- Bock H.-H., Diday E. (red.) (2000), *Analysis of Symbolic Data. Explanatory Methods for Extracting Statistical Information from Complex Data*, Springer Verlag, Berlin – Heidelberg.
- Billard L., Diday E. (2006), *Symbolic Data Analysis. Conceptual Statistics and Data Mining*, John Wiley & Sons, Chichester.
- De Carvalho F.A.T., Lechevallier Y., de Melo F.M. (2012), *Partitioning hard clustering algorithms based on multiple dissimilarity matrices*, „Pattern Recognition” 45(1), s. 447-464.
- Diday E., Brito P. (1989), *Symbolic cluster analysis*, [w:] O. Opitz (red.), *Conceptual and Numerical Analysis of Data*, Springer-Verlag, Berlin – Heidelberg, s. 45-84.
- Diay E., Noirhomme-Fraiture M. (2008), *Symbolic data analysis. Conceptual statistics and data mining*, Wiley, Chichester.
- Dudek A. (2013), *Metody analizy danych symbolicznych w badaniach ekonomicznych*, Wyd. UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Fred A.L.N., Jain A.K. (2005), *Combining multiple clustering using evidence accumulation*, „IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence”, vol. 27, s. 835-850.
- Gathemi R., Sulaiman N., Ibrahim H., Mustapha N. (2009), *A survey: Clustering ensemble techniques*, „Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology”, vol. 38, s. 636-645.
- Gatnar E. (1998), *Symboliczne metody klasyfikacji danych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gatnar E. (2008), *Podejście wielomodelowe w zagadnieniach dyskryminacji i regresji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ichino M. (1988), *General metrics for mixed features – the Cartesian space theory for pattern recognition*, [w:] *Proceedings of the 1988 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics*, vol. 1, International Academic Publishers, Beijing, s. 494-497.

- Noirhomme-Fraiture M., Brito P. (2011), *Far beyond the classical data models: symbolic data analysis*, „Statistical Analysis and Data Mining”, vol. 4, issue 2, s. 157-170.
- Pełka M. (2012), *Ensemble approach for clustering of interval-valued symbolic data*, „Statistics in Transition”, vol. 13, no. 2, s. 335-342.
- Pełka M. (2013), *Podejście wielomodelowe analizy danych symbolicznych w ocenie pozycji produktów na rynku*, *Ekonometria* 2(40), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 95-102.

THE ENSEMBLE CONCEPTUAL CLUSTERING FOR SYMBOLIC DATA

Summary: The main aim of the paper is to present a proposal of a new ensemble clustering for symbolic data with the application of conceptual learning which is applied as the base classifier. The paper presents basic terms of symbolic data, ensemble learning and conceptual clustering. In the empirical part the results of simulation study with artificial and real data sets are presented and compared.

Keywords: symbolic data analysis, ensemble clustering, conceptual clustering.